

הַלְבוֹת בְּלָאִים פָּרָק ט

א. הַמְרָכִיב זָכָר עַל נִקְבָּה שְׁאִינָה מִינּוּ בֵּין בְּהֶמָּה בֵּין בְּחִיָּה וּבְעוֹפּוֹת, וְאֶפְלוּ בְּמִינֵי חַיָּה שְׁבִים הָרִי זֶה לֹוּקָה מִן הַתּוֹרָה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בְּאַרְץ בֵּין בְּחוּצָה לְאַרְץ: שֶׁנֶּאֱמַר "בְּהֶמְתָּךְ לֹא-תִרְבִּיעַ כְּלָאִים" (ויקרא יט, ט). וְאַחַד בְּהֶמָּה חַיָּה וְעוֹף שָׁלוּ, אוֹ שְׁלַחְבְּרוּ. וְאִינוּ לֹוּקָה עַד שִׁיכְנִיס בִּידּוֹ, כְּמִכְחֹול בְּשׁוֹפָרֶת; אֲבָל אִם הָעֵלָם זֶה עַל זֶה בְּלִבָּד, אוֹ שְׁעוֹרָרָן בְּקוֹל מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מַרְדּוֹת.

ב. מִתָּר לְהַכְנִיס שְׁנֵי מִינִין, לְסַהֵר אֶחָד; וְאִם רָאָה אוֹתָם רָבְעוּ זֶה אֶת זֶה, אִינוּ זָקוּק לְהַפְרִישָׁן. וְאִסּוּר לְיִשְׂרָאֵל לִתֵּן בְּהֶמְתּוֹ לַגּוֹי לְהַרְבִּיעָה לוֹ.

ג. מִי שֶׁעָבַר וְהִרְכִּיב בְּהֶמְתּוֹ כְּלָאִים, הָרִי הַנוֹלָד מֵהֶם מִתָּר בְּהִנָּאָה; וְאִם הָיָה מִין טְהוֹרָה עִם מִין טְהוֹרָה מִתָּר בְּאֲכִילָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּתְבָּאָר בְּמֵאכְלוֹת אִסּוּרוֹת.

ד. שְׁנֵי מִינֵי בְּהֶמָּה אוֹ חַיָּה שְׁדוּמִין זֶה לָזֶה אֵף עַל פִּי שְׁמַתְעַבְרִין זֶה מִזֶּה, וְדוּמִין זֶה לָזֶה הוֹאִיל וְהֵם שְׁנֵי מִינִין, הָרִי אֵלּוּ כְּלָאִים וְאִסּוּר לְהַרְכִּיבָן. פִּיֶּצֶד: הַזָּאֵב עִם הַכֶּלֶב, וְהַכֶּלֶב הַכִּפְרִי עִם הַשּׁוּעַל, וְהַצִּבְאִים עִם הָעִזִּים, וְהַיְעֵלִים עִם הָרַחֲלִים, וְהַסּוֹס עִם הַפֶּרֶד, וְהַפֶּרֶד עִם הַחֲמוֹר, וְהַחֲמוֹר עִם הָעֶרּוּד אֵף עַל פִּי שְׁדוּמִין זֶה לָזֶה, הָרִי הֵן כְּלָאִים זֶה בָּזֶה.

ה. מִין שֵׁישׁ בּוֹ מִדְּבָרֵי יִשׁוּבִי, כְּגוֹן שׁוֹר הַכָּר עִם הַשּׁוֹר, וְהַרְמָן עִם הַסּוֹס מִתָּר לְהַרְכִּיבָן זֶה עִם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִין אֶחָד. אֲבָל אֶזֶז עִם אֶזֶז בָּר, כְּלָאִים זֶה עִם זֶה: שֶׁהָאֶזֶז בִּיצִיּוֹ מִבְּפָנִים, וְאֶזֶז הַכָּר בִּיצִיּוֹ מִבְּחוּץ מִכָּלל שֶׁהֵם שְׁנֵי מִינִין. וְהַכּוֹי כְּלָאִים עִם הַחִיָּה, וְעִם הַבְּהֶמָּה; וְאֵין לֹוּקִין עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סֶפֶק.

ו. הַיְלּוּדִים מִן הַכְּלָאִים אִם הָיוּ אֲמוּתִיהֶן מִין אֶחָד, מִתָּר לְהַרְכִּיבָן זֶה עַל זֶה. וְאִם הָיוּ אֲמוּתִיהֶן מִשְׁנֵי מִינִין, אִסּוּר לְהַרְכִּיבָן זֶה עַל זֶה; וְאִם הִרְכִּיב, לֹוּקָה. וְכֵן אִם הִרְכִּיב זֶה הַנוֹלָד, אֶפְלוּ עַל מִין אִמּוֹ לֹוּקָה.

ז. פִּיֶּצֶד: פֶּרֶד שֶׁאִמּוֹ חֲמוֹר מִתָּר לְהַרְכִּיבּוֹ עַל פֶּרֶדָה שֶׁאִמָּה חֲמוֹר, וְאִסּוּר לְהַרְכִּיבּוֹ אֶפְלוּ עַל חֲמוֹר; אֲבָל פֶּרֶד שֶׁאִמּוֹ סוֹס, אִסּוּר לְהַרְכִּיבּוֹ עַל פֶּרֶדָה שֶׁאִמָּה חֲמוֹר. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בָּזֶה. לְפִיכָף הַרוּצָה לְהַרְכִּיב פֶּרֶד עַל פֶּרֶדָה, אוֹ לְמִשָּׁךְ בְּשִׁתֵּי פֶרֶדוֹת בּוֹדֵק בְּסִמְנֵי אֲזָנִים וְזָנָב וְקוֹל: אִם דּוּמִין זֶה לָזֶה בִּידּוּעַ שֶׁאִמָּן מִמֵּין אֶחָד, וּמִתְרִין.

ח. כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּשְׁנֵי מִינֵי בְּהֶמָּה אוֹ חַיָּה כְּאַחַד, וְהָיָה אֶחָד מֵהֶן מִין טְהוֹרָה, וְהַשְּׁנִי מִין טְמֵאָה הָרִי זֶה לֹוּקָה בְּכָל מָקוֹם, שֶׁנֶּאֱמַר "לֹא-תִחַרֵּשׁ בְּשׁוֹר-וּבַחֲמוֹר, יַחְדּוֹ" (דברים כב, י). אֶחָד הַחֲוֹרֵשׁ, אוֹ הַזּוֹרֵעַ, אוֹ הַמוֹשֵׁךְ בָּהֶן עֲגָלָה אוֹ אֶבֶן כְּאַחַד, וְאֶפְלוּ מִשְׁכֵּן כְּאַחַד אוֹ הַנְּהִיגָן כְּאַחַד, וְאֶפְלוּ בְּקוֹל לֹוּקָה, שֶׁנֶּאֱמַר "יַחְדּוֹ", מִכָּל מָקוֹם; אֲבָל הַמְּזוּגָן, פֶּטוּר עַד שִׁימְשֹׁךְ אוֹ יִנְהִיג.

ט. וְאַחַד שׁוֹר וְחֲמוֹר, וְאַחַד כָּל שְׁנֵי מִינִין שֶׁאֶחָד טְמֵא וְאַחַד טְהוֹר בֵּין בְּהֶמָּה עִם בְּהֶמָּה, כַּחֲזִיר עִם הַכֶּבֶשׂ, אוֹ חַיָּה עִם חַיָּה, כִּיחֲמוֹר עִם הַפִּיל, אוֹ חַיָּה עִם בְּהֶמָּה, כְּכֶלֶב עִם הָעִז אוֹ צִבִּי עִם הַחֲזִיר, וְכִיּוּצָא בָּהֶם עַל כָּל אֵלּוּ, לֹוּקָה מִן הַתּוֹרָה: שֶׁהַחִיָּה

בכלל בהמה היא, כמו שבארנו במאכלות אסורות. אבל מדברי סופרים כל שני מינין שהן כלאים בהרבעה, אסורים לחרש בהן כאחד ולמשך אותן ולהנהיגן; ואם עשה בהן מלאכה כאחד, או משך, או הנהיג מכין אותו מכת מרדות. ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שבים, כגון עז עם שבוט; ואם עשה, פטור.

י. עגלה שהיו מושכין אותה כלאים היושב בעגלה לוקה, ואף על פי שלא הנהיג: ששיבתו גורמת לבהמה שתמשך העגלה. וכן אם היה אחד יושב בעגלה, ואחד מנהיג שניהן לוקין; ואפלו מאה שהנהיגו כלאים כאחד, כלן לוקין.

יא. מתר לעשות מלאכה באדם ובהמה או חיה כאחד כגון אדם שחורש עם השור, או מושך עגלה עם החמור, וכיוצא בזה: שנאמר "בשור ובחמור, יחדו" (דברים כב, י), לא באדם וחמור או באדם ושור.

יב. בהמת פסולי המקדשין אף על פי שהיא גוף אחד, הכתוב עשה אותה כשני גופין, מפני שהיתה קדש, נעשת כקדש וחל מערבין זה בזה; ונמצאת בהמה זו, כבהמה טמאה עם הטהורה המערבין כאחד הרי הוא אומר "ואם, כל-בהמה טמאה, אשר לא-יקריבו ממנה קרבן, לה'" (ויקרא כז, יא), מפני השמועה למדו שאינו מדבר אלא בפסולי המקדשין. לפיכך החורש בשור פסולי המקדשין, או המרביע בו הרי זה לוקה משום כלאים; ואסור זה, מדברי קבלה.

הלכות כלאים פרק י

א. אין אסור בכלאי בגדים אלא צמר ופשתים בלבד, שנאמר "לא תלבש שעטנז, צמר ופשתים יחדו" (דברים כב, יא). ויש בכרכי הים כמו צמר שגדל על האבנים שבים המלח, תבניתו כתבנית הזהב, והוא רך ביותר, וכלך שמו; ואסור עם הפשתן מפני מראית העין, שהוא דומה לצמר רחלים. וכן השירים והכלך, אסורין מפני מראית העין.

ב. רחל בת עז צמר שלה, אין לוקין עליו משום כלאים; אבל אסור הוא מדבריהם, מפני מראית העין.

ג. כיון שנתחבר הצמר עם הפשתן, צד חבור בעולם הרי זה כלאים מן התורה. כיצד: צמר ופשתים שטרפן זה בזה, ושע אותן, ועשה מהן לבדין הרי אלו כלאים; טרפן, וטוה אותן כאחד, וארג בגד מטוי זה הרי זה כלאים. תפר בגד שלצמר בשלפשתן, אפלו תפרן במשי, או שתפר בגד צמר בחוטי פשתים, או בגד פשתים בחוטי צמר, או קשר חוט צמר בחוטי פשתן או גדלן, אפלו נתן צמר ופשתים בשק או בקפה וכרכן הרי אלו כלאים. ואפלו קשר גדיל שלצמר בגדיל שלפשתן, אף על פי שהרצועה באמצע, וכן אם קפל בגדי צמר ופשתן, וקשרן הרי אלו כלאים: שנאמר "צמר ופשתים יחדו" (דברים כב, יא), מכל מקום כיון שנתאחד, נאסר.

ד. ומנין שכל אסורין אלו שלתורה שהרי צרך הכתוב להתיר כלאים בציצית, כמו שלמדו מפני השמועה, שלא נסמכה פרשת

כלאים לפרשת ציצית, אלא להתיר כלאים בציצית: והציצית חוטין קשורין בלבד הן מכלל שחבור כזה שלא במקום מצוה אסור מן התורה, שאינו ממעט בתורה דבר שהוא אסור מדברי סופרים.

ה. הכלאים, אין לו שעור: אפלו חוט כל שהוא שלצמר בבגד גדול שלפשתן, או שלפשתן בצמר אסור. צמר רחלים וצמר גמלים וכיוצא בו, שטרפן זה בזה, וטוה מהן טוי אם היה החצי מן הרחלים הרי הכל בצמר, והרי הוא כלאים עם הפשתן. ואם היה הרב מן הגמלים מתר לערבם עם הפשתן, מפני שצורת הכל צורת צמר גמלים; ואין חוששין לנימות שלצמר המערבין בהן, מפני שאינן חוטי צמר.

ו. לפיכך עורות הכבשים שעושין מהן בגדים אף על פי שתופרין אותן בפשתן, מתרין; ואין חוששין לנימות שלצמר, אף על פי שנכרכו בכלל חוט הפשתן שתפרו בו, שהרי בטלו במעוטן.

ז. וכן הקנבס והפשתן שטרפן זה בזה אם רב מן הקנבס, מתר לארג הטוי מהן עם חוטי צמר; ואם היה מחצה למחצה, אסור.

ח. העושה בגד כלו צמר גמלים, או צמר ארנבים, או קנבס, וארג בו חוט שלצמר מצד זה, וחוט שלפשתן מצד זה הרי זה אסור משום כלאים. בגד צמר שנפרם מתר לפרף אותו בחוט פשתן, וקושר; אבל לא יתפר.

ט. לובש אדם בגד צמר ובגד פשתים, וחוגר עליהם מבחוץ ובלבד שלא יטרף את המשיחה, ויקשר בה בין כתפיו.

י. פלאי בגדים מתר לעשותם ולמכרם, ואין אסור אלא ללבש אותן או להתכסות בהן בלבד: שנאמר "לא תלבש שעטנז" (דברים כב, יא), ונאמר "לא יעלה עליך" (ויקרא יט, יט) העליה שהיא דרך לבישה. אבל אהל שהוא כלאים, מתר לישוב תחתיו; וכן מתר מן התורה, לישוב על מצעות שלכלאים, שנאמר "לא יעלה עליך", אבל אתה מציעו תחתיה.

יא. ומדברי סופרים, אפלו עשר מצעות זו על גבי זו, והתחתון שבהן כלאים אסור לישוב על העליון, שמא תפרך נימה על בשרו. במה דברים אמורים, ברפין כגון יריעות ושמלות; אבל אם היו קשין ואינן נכרכין, כגון פרים וכסתות מתר לישוב עליהן ולהסב: והוא, שלא יהיה בשרו נוגע בהם.

יב. וכן הפרכת שהיא כלאים אם היתה רפה אסורה, שמא יסמך לה השמש ותעלה על בשרו; ואם היתה קשה שאינה נכרכת, מתרת. מנעל שהוא כלאים, ואין לו עקב מתר ללבשו: שעור הרגל קשה הוא, ואינו נהנה כשאר עור הגוף.

יג. תופרי פסות, תופרין כדרךן ובלבד שלא יתפנונו, בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים; והצנועין, תופרים בארץ. וכן מוכרי פסות, מוכרין כדרךן ובלבד שלא יתפנונו בחמה, שיציל להם הכלאים שעל כתפיהן מן החמה, ולא יתפנונו בגשמים, להתחמם בו; והצנועין, מפשילין במקל.

יד. לא יקח אדם ביצה, כשהיא בבגד כלאים שהרי הוא נהנה בכלאים, מפני החמה או מפני הצנה. וכן כל כיוצא בזה.

טו. לא ילבש אדם כלאים עראי, ואפלו על גבי עשרה בגדים, שאינו מהנהו כלום, ואפלו לגנב את המכס; ואם לבש כן, לוקה.

טז. אין אסור משום כלאים, אלא בגדים שהן דרך חמום כגון הכתנת, והמצנפת, והמכנסים, והאבנט, והשמלה, ובגדים שמחפין בהן את השוקים ואת הידים וכיוצא בהם. אבל צלצולין קטנים שעושין אותן העם בבית יד שלהן, לצרר בהן את המעות, או לצרר בהן התבלין, וסמרטוט שמניחין עליו רטיה או מלגמה או אספלונית וכיוצא בהן הרי אלו מתרין, אף על פי שבשורו נוגע בהן: שהרי אין דרך חמום בכך.

יז. ציץ שלעור או משי וכיוצא בהן, שתלה בו חוטי צמר וחוטי פשתן מדלדלין על פני האדם, כדי להפריח הזבובין אין בו משום כלאים, שאין דרך חמום בכך.

יח. המנהיג בהמות ומכנים חבליים לתוך ידו, מהן פשתים ומהן צמר הרי זה מתר, ואף על פי שפורכן על ידו; אבל אם קשרן כלן נעשו כלאים, ואסור לו לכרכן על ידו.

יט. מטפחות שמקנחין בהן הידים, ומטפחות שמספגין בהן הפלים והקרקעות, ומטפחות ספר תורה, ומטפחות הספרים אסורים משום כלאים: שהרי הידים נוגעות בהן, והן נכרכין על היד תמיד ומחממין.

כ. אותות שעושין הכובסין והגרדיין בבגדים, כדי שיהיה כל אחד מכיר את שלו אם היתה אות שלצמר בפשתן, או פשתן בצמר הרי זה אסור, ואף על פי שאינו חשוב אצלו.

כא. בגד צמר שחברו עם בגד פשתן, בתכיפה אחת אינו חבור, ואין זה כלאים; קבץ שני ראשי החוט כאחד, או שתכף שתי תכיפות הרי זה כלאים.

כב. מתר לעשות מן הכלאים תכריכין למת, שאין על המתים מצוה; ולעשות מהן מרדעת לחמור, ויושב עליה והוא, שלא יהיה בשורו נוגע בה, ולא יניח מרדעת זו על כתפו, אפלו להוציא עליה את הזבל. המת והבהמה שהיו מלבשין כלאים, מתר לנשאן על כתפו.

כג. בגד צמר שאבד בו חוט פשתן, או בגד פשתן שאבד בו חוט צמר הרי זה לא ימכרנו לגוי, שמא ימכרנו הגוי לישראל; ולא יעשנו מרדעת לחמור, שמא ימצא אותו אחר ויקרענו מעל המרדעת וילבשנו שהרי אין הכלאים נכר בו. וכיצד היא תקנת בגד זה: צובעו שאין הצמר והפשתים עולים בצבע אחד, ומיד הוא נכר לו ושומטו; ואם לא נכר, הרי זה מתר, שמא נשמט והלך לו, שהרי בדיק ולא מצאו. וכבר בארנו בביאות אסורות, שכל אסורי ספקות מדברי סופרים; ולפיכך הקילו בספק זה.

כד. הלוקח כלי צמר מן הגויים צריך לבדקן יפה יפה, שמא תפורין הן בפשתן.

כה. הרואה כלאים שלתורה על חבירו אפלו היה מהלך בשוק קופץ לו, וקורעו עליו מיד: ואפלו היה רבו שלמדו חכמה שאין כבוד הבריות, דוחה אסור לא תעשה המפרש בתורה. ולמה נדחה בהשב אבדה, כמו שיתבאר מפני שהוא לאו שלממוץ; ולמה נדחה בטמאת מת הואיל ופרט הכתוב, ומפי

הַשְׁמוּעָה לְמָדוֹ, "לְאַחֲתוֹ" (ויקרא כא, ג; במדבר ו, ז) אֵינוֹ מְטַמֵּא, אֲבָל מְטַמֵּא לְמֵת מִצּוּהָ.

כו. אֲבָל דָּבָר שְׁאִסּוּרוֹ מִדְּבָרֵיהֶם הָרִי הוּא נִדְחָה מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת, בְּכָל מְקוֹם; וְאִם עַל פִּי שְׁכָתוֹב בַּתּוֹרָה "לֹא תִסּוּר, מִכָּל הַדְּבָר" (ראה דברים יז, יא), הָרִי לֹא זֶה נִדְחָה מִכָּלל מִפְּנֵי כְבוֹד הַבְּרִיּוֹת.

כז. לְפִיכֶן אִם הָיָה עָלָיו שְׁעִטָּנוֹ שֶׁלְּדְּבָרֵיהֶם אֵינוֹ קוֹרְעוֹ עָלָיו בַּשּׁוּק, וְאֵינוֹ פּוֹשֵׁט בַּשּׁוּק, עַד שְׁמַגִּיעַ לְבֵיתוֹ; וְאִם הָיָה שְׁלֵתוֹרָה, פּוֹשֵׁט מִיָּד.

כח. הַלּוֹבֵשׁ כְּלָאִים, אוֹ הַמִּתְכַּסֶּה בּוֹ לּוֹקָה; הָיָה לְבוֹשׁ בְּכָל־אִים כָּל הַיּוֹם כָּלוּ, אֵינוֹ לּוֹקָה אֶלָּא אַחַת. הוֹצִיא רֹאשׁוֹ מִן הַבֶּגֶד וְהַחֲזִירוֹ, הוֹצִיא רֹאשׁוֹ וְהַחֲזִירוֹ אִם עַל פִּי שְׁלֹא פָשַׁט הַבֶּגֶד כָּלוּ, הָרִי זֶה חֵיב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים שֶׁהוּא חֵיב אַחַת עַל כָּל הַיּוֹם, בְּשֶׁהִתְרוּ בּוֹ הַתְּרָאָה אַחַת; אֲבָל אִם הִתְרוּ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ, פָּשֵׁט פָּשֵׁט, וְהוּא לְבוֹשׁ בּוֹ, וְשָׁהָה כְּדִי לְפָשֵׁט וּלְלָבֵשׁ אַחֵר שֶׁהִתְרוּ בּוֹ הָרִי זֶה חֵיב עַל כָּל שְׁהִיָּה וְשֶׁהִיָּה שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עָלֶיהָ, וְאִם עַל פִּי שְׁלֹא פָשַׁט.

כט. הַמְּלַבִּישׁ אֶת חֲבֵרוֹ כְּלָאִים אִם הָיָה הַלּוֹבֵשׁ מִזִּיד הַלּוֹבֵשׁ לּוֹקָה, וְהַמְּלַבִּישׁ עוֹבֵר מִשּׁוּם "וּלְפָנַי עוֹר, לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל" (ויקרא יט, יד); וְאִם לֹא יָדַע הַלּוֹבֵשׁ שֶׁהַבֶּגֶד כְּלָאִים, וְהַמְּלַבִּישׁ מִזִּיד הַמְּלַבִּישׁ לּוֹקָה, וְהַלּוֹבֵשׁ פֶּטוּר.

ל. כּוֹהֲנִים שֶׁלְּבָשׁוּ בְּגָדֵי כְּהֵנָּה שְׁלֹא בְּשַׁעַת עֲבוּדָה אֶפְלוּ בַּמִּקְדָּשׁ לּוֹקִין, מִפְּנֵי הָאֲכָנֹט שֶׁהוּא כְּלָאִים; וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ אֶלָּא בְּשַׁעַת עֲבוּדָה, שֶׁהִיא מִצְוֹת עֲשֵׂה כִּמוֹ הַצִּיצִית.

הַלְבוּשׁ מִתְנֻנּוֹת עֲנִיִּים

יֵשׁ בְּכָל־לֶחֶן שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת שְׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֶרֶטֶן: (א) לְהַנִּיחַ פָּאָה; (ב) שְׁלֹא יִכְלֶה הַפָּאָה; (ג) לְהַנִּיחַ לֶקֶט; (ד) שְׁלֹא יִלְקֹט הַלֶּקֶט; (ה) לַעֲזֹב עוֹלָלוֹת בַּכֶּרֶם; (ו) שְׁלֹא יַעוֹלִל הַכֶּרֶם; (ז) לַעֲזֹב פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ח) שְׁלֹא יִלְקֹט פֶּרֶט הַכֶּרֶם; (ט) לְהַנִּיחַ הַשִּׁכְחָה; (י) שְׁלֹא יָשׁוּב לְקַחַת הַשִּׁכְחָה; (יא) לְהַפְרִישׁ מַעֲשֹׂר לְעֲנִיִּים; (יב) לִתֵּן צְדָקָה כְּמִסַּת יָד; (יג) שְׁלֹא יֵאמָץ לִבּוֹ עַל הָעֲנִי. וּבְאֹר מִצְוֹת אֵלּוּ בַּפְּרָקִים אֵלּוּ.

הַלְבוּשׁ מִתְנֻנּוֹת עֲנִיִּים פֶּרֶק א

א. הַקּוֹצֵר אֶת שִׂדְהוֹ לֹא יִקְצֹר כָּל הַשִּׂדָּה כְּלָה אֶלָּא יִנִּיחַ קָמָה מַעַט לְעֲנִיִּים בְּסוֹף הַשִּׂדָּה, שְׁנֹאמַר "לֹא-תִכְלֶה פָּאָה שִׁדְךָ בְּקִצְרֶךָ" (ויקרא כג, כב): אֶחָד הַקּוֹצֵר, וְאֶחָד הַתּוֹלֵשׁ. וְזֶה שְׁמִנִּיחַ, הוּא הַנִּקְרָא פָּאָה. וְכַשֵּׁם שֶׁמִּנִּיחַ בַּשִּׂדָּה כֶּךָ מִנִּיחַ בְּאֵילָנוֹת כְּשֹׂאֲסֹף אֶת פְּרוּתֵיהֶן, מַעַט לְעֲנִיִּים. עֹבֵר וְקָצֵר אֶת כָּל הַשִּׂדָּה, אוֹ אֲסָף כָּל פְּרוּת הָאֵילָן לּוֹקַח מִמֶּה שֶׁקָּצֵר אוֹ אֲסָף

מַעַט, וְנוֹתְנוּ לְעֲנִיִּים: שְׁנַתִּינְתוּ מִצּוֹת עֲשֵׂה, שְׁנֹאמַר "לְעֲנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם" (שם). וְאִפְלוּ טַחֲן הַקֶּמֶחַ וּלְשׁוּ, וְאָפָהוּ פֶת הָרִי זֶה נוֹתֵן פָּאָה מִן הַפֶּת לְעֲנִיִּים.

ב. אֲבָד כָּל הַקָּצִיר שְׁקָצָר, אוֹ נִשְׂרַף, קֹדֶם שִׁיתֵן הַפָּאָה הָרִי זֶה לּוֹקָה: שֶׁהָרִי עָבַר עַל מִצּוֹת לֹא תַעֲשֵׂה, וְאִינוּ יָכוֹל לָקִים עֲשֵׂה שָׁבָה שְׁנַתֵּק לוֹ.

ג. וְכֵן בִּלְקֹט, כְּשֶׁקּוֹצֵר וּמֵאֲלֵם לֹא יִלְקֹט הַשְּׂבָלִים הַנוֹפְלוֹת בְּשַׁעַת הַקָּצִיר אֲלֵא יִנִּיחֵם לְעֲנִיִּים, שְׁנֹאמַר "וְלִקֹּט קִצִּירָךְ, לֹא תִלְקֹט" (ויקרא יט, ט; ויקרא כג, כב). עָבַר וְלִקְטָן אִפְלוּ טַחֲן וְאָפָה נוֹתֵן לְעֲנִיִּים, שְׁנֹאמַר "לְעֲנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם" (ויקרא כג, כב); אֲבָדוּ אוֹ נִשְׂרְפוּ אַחֵר שֶׁלִּקְטָן, קֹדֶם שִׁיתֵן לְעֲנִיִּים לּוֹקָה.

ד. וְכֵן בִּפְרֹט שְׁנִפְרֹט מִן הָעֲנָבִים בְּשַׁעַת הַבְּצִירָה, וְכֵן בַּעֲוִלָלוֹת שְׁנֹאמַר "וְכִרְמֶךָ לֹא תַעֲוִלֵּל, וּפְרֹט כִּרְמֶךָ לֹא תִלְקֹט: לְעֲנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם" (ויקרא יט, ?).

ה. וְכֵן הַמַּעֲמָר, וְשִׁכַח אֶלְמָה אַחַת בַּשָּׂדֶה הָרִי זֶה לֹא יִקְחָנָה, שְׁנֹאמַר "וְשִׁכַחְתָּ עִמָּר בַּשָּׂדֶה, לֹא תִשׁוּב לְקַחְתּוֹ" (דברים כד, יט). עָבַר וְלִקְחוּ אִפְלוּ טַחֲנוּ וְאָפָהוּ, הָרִי זֶה נוֹתְנוּ לְעֲנִיִּים: שְׁנֹאמַר "לִגֵּר לִיתּוֹם וְלֹאֲלֻמָּנָה, יִהְיֶה" (שם), זֶה מִצּוֹת עֲשֵׂה. הֵא לְמַדְתָּ, שֶׁכֵּלֵן מִצּוֹת לֹא תַעֲשֵׂה שְׁנַתֵּק לַעֲשֵׂה הֵן; וְאִם לֹא קִיָּם עֲשֵׂה שָׁבָה, לּוֹקָה.

ו. כִּשֵּׁם שֶׁהַשְּׂכָחָה בְּעַמָּרִים, כֶּף הִיא בְּקָמָה אִם שִׁכַח מְקַצֵּת הַקָּמָה וְלֹא קָצָרָה, הָרִי זֶה לְעֲנִיִּים. וְכִשֵּׁם שֶׁהַשְּׂכָחָה בַּתְּבוּאָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ כֶּף יֵשׁ שְׂכָחָה לְאֵילָנוֹת כָּלָן, שְׁנֹאמַר "כִּי תַחֲבֹט זֵיתָךְ, לֹא תִפָּאֵר אַחֲרֶיךָ" (דברים כד, כ); וְהוּא הַדִּין לְשֹׂאֵר הָאֵילָנוֹת, שִׁישׁ לָהֶם שְׂכָחָה כְּזִיתִים.

ז. נִמְצְאָתָ לְמַד שְׂאֲרַבַּע מִתְּנוֹת לְעֲנִיִּים בַּכֶּרֶם הַפְּרֹט, וְהַעֲוִלָלוֹת, וְהַפָּאָה, וְהַשְּׂכָחָה; וְשְׁלוֹשׁ מִתְּנוֹת בַּתְּבוּאָה הַלֵּקֶט, וְהַשְּׂכָחָה, וְהַפָּאָה; וְשִׁתִּים בְּשֹׂאֵר הָאֵילָנוֹת הַפָּאָה, וְהַשְּׂכָחָה.

ח. כָּל מִתְּנוֹת עֲנִיִּים אֵלוּ אֵין בָּהֶן טוֹבַת הַנִּיָּה לַבְּעָלִים, אֲלֵא הָעֲנִיִּים בָּאֵין וְנוֹטְלִין אוֹתָן עַל כְּרַחֲן שְׁלַבְעָלִים; וְאִפְלוּ עֲנִי שְׂבִישְׂרָאֵל, מוֹצִיאֵין אוֹתָן מִיָּדוֹ.

ט. כָּל גֵּר הָאֱמוּרָה בְּמִתְּנוֹת עֲנִיִּים, אִינוּ אֲלֵא גֵר צָדֵק שֶׁהָרִי הוּא אוֹמֵר בְּמַעֲשֵׁר עֲנִי "וּבֹא הַלֹּוי . . . וְהִגֵּר" (דברים יד, כט), מִזֶּה הַלֹּוי בֶּן בְּרִית אֶף הִגֵּר בֶּן בְּרִית. וְאֶף עַל פִּי כֵן אֵין מוֹנְעִין עֲנִי גוֹיִים מִמִּתְּנוֹת אֵלוּ, אֲלֵא בָאֵין בְּכָלֵל עֲנִי יִשְׂרָאֵל וְנוֹטְלִין אוֹתָן מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם.

י. נֹאמַר בְּמִתְּנוֹת עֲנִיִּים "לְעֲנִי וְלִגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם" (ויקרא יט, י; ויקרא כג, כב), כָּל זְמַן שֶׁהָעֲנִיִּים תּוֹבְעִין אוֹתָן. פֶּסְקוֹ הָעֲנִיִּים מְלַבֵּקֶשׁ וְלַחֲזֹר עֲלֵיהֶם הָרִי הַנִּשְׂאָר מִהֵן מִתֵּר לְכָל אָדָם, שְׂאֵין גּוֹפֵן קָדוֹשׁ פְּתֻרוֹמוֹת. וְאִינוּ חַיִּב לִתֵּן לָהֶן דְּמִיָּהֶן, שְׁלֹא נֹאמַר בָּהֶן וְנָתַן לְעֲנִיִּים אֲלֵא "תַּעֲזֹב אֹתָם"; וְאִינוּ מְצֻוֶה לַעֲזֹב אוֹתָן לַחֲיָה וְלַעֲוִפוֹת אֲלֵא לְעֲנִיִּים, וְהָרִי אֵין עֲנִיִּים.

יא. וּמֵאִמָּתִי כָּל אָדָם מִתְּרִין בִּלְקֹט מִשִּׁיכְנָסוֹ הַמְּלָקָטִים הַשְּׁנִיִּים וְיִלְקְטוּ אַחֵר מְלָקָטִים הָרֵאשׁוֹנִים, וְיִצְאוּ. וּמֵאִמָּתִי כָּל אָדָם מִתְּרִין בִּפְרֹט וּבַעֲוִלָלוֹת מְשִׁיחֵלְכוּ הָעֲנִיִּים בַּכֶּרֶם וְיִבְאוּ, הַנִּשְׂאָר אַחֲרֵי כֵן מִתֵּר לְכָל אָדָם.

יב. ומאימתי כל אדם מתרין בשכחה שלזיתים בארץ ישראל: אם שכח אותה בראש הזית הרי זה מתר בה מראש חדש כסלו, שהוא זמן רביעה שניה בשנה אפלה; אבל צבורי זיתים שישכחו תחת האילן, הרי זה מתר בהן משיפסקו העננים מלחזר אחריהן.

יג. כל זמן שיש לעני לטל שכחת הזיתים המנחות בארץ תחת האילנות נוטל, ואף על פי שכבר התר כל אדם בשכחה שבראש האילן; וכל זמן שיש לו לטל שכחה שבראש האילן נוטל, ואף על פי שעדין אין לו שכחה תחתיו.

יד. מתנות עניים שבשדה שאין העננים מקפידים עליהן הרי הן שלבעל השדה, ואף על פי שעדין לא פסקו העננים מלחזר על מתנותיהם.

טו. כל מתנות עניים האלו אינן נוהגות מן התורה אלא בארץ ישראל, כתרומות וכמעשרות: הרי הפתוב אומר "ובקצרכם את-קציר ארצכם" (ויקרא יט, ט; ויקרא כג, כב), ו"כי תקצר קצירך בשדה" (דברים כד, יט). וכבר נתפרש בתלמוד, שהפאה נוהגת בחוצה לארץ מדבריהם; ויראה לי שהוא הדין לשאר מתנות עניים אלו, שהן נוהגות בחוצה לארץ מדברי סופרים.

טז. כמה הוא שעור הפאה: מן התורה אין לה שעור אפלו הניח שבלת אחת, יצא ידי חובתו. אבל מדבריהם, אין פחות מאחד מששים, בין בארץ, בין בחוצה לארץ; ומוסיף על האחד מששים לפי גדל השדה, ולפי רב העננים, ולפי ברכת הזרע.

יז. כיצד: שדה שהיא קטנה ביותר, שאם הניח ממנה אחד מששים, אינו מועיל לעני הרי זה מוסיף על השעור; וכן אם היו העננים מרבין, מוסיף. ואם זרע מעט ואסף הרבה, שהרי נתברך מוסיף לפי הברכה. וכל המוסיף בפאה, מוסיפין לו שכר; ואין להוספה הזאת שעור.